

12₂₄

Kasteel Buckhorst

Het kasteel kort voor de afbraak in 1841. Gemeente Archief Kampen.

3 Onder bisschoppelijk bestuur

De stad Kampen ligt in het oude Oversticht. Dit gewest bestond in de late middeleeuwen uit Overijssel, Drenthe en de stad Groningen. Het vormde samen met het Nedersticht (ongeveer de huidige provincie Utrecht) het gebied waarover de bisschop van Utrecht landsheer was. Hij oefende er de overheidsfuncties uit namens het officiële staatshoofd, de keizer van Duitsland. Het Duitse Rijk was de opvolger van het Frankische Rijk van Karel de Grote en omvatte een groot deel van het huidige Nederland. De bisschop had als landsheer dus eenzelfde taak als de graaf van Holland en Zeeland of de graaf (later hertog) van Gelre. Daarnaast bleef hij als opvolger van Willibrord geestelijk leider van zijn bisdom, met de Domkerk van Utrecht als zetel.

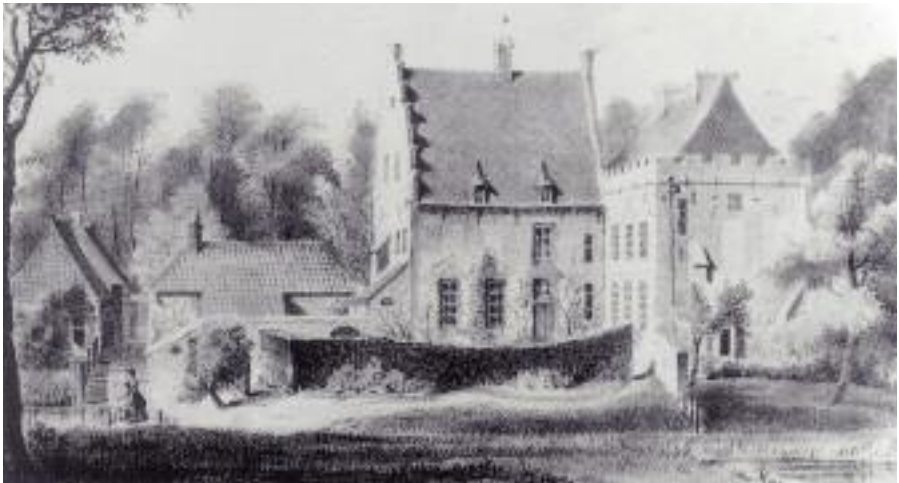
De bisschop als landsheer

Zijn bevoegdheid als 'graaf' kreeg de bisschop niet in één keer. De keizer gaf in de loop van de 10de en 11de eeuw oorkonden uit voor het bewind over Vollenhove en omstreken, Deventer en omstreken, de kern van Salland

(Olst, Wijhe, Zwolle en Raalte), de kern van Twente en het gewest Drenthe. Tussen de genoemde gebieden in lagen hier en daar domeinen van onafhankelijke edelen, zoals de heren van Voorst, Kuinre, Almelo en Buckhorst. Het ging vaak om echte 'vrije' roofridders, die opereerden vanuit een sterk kasteel. Ze streefden naar een eigen vorstendommetje zonder de bemoeienis van een graaf, hertog of bisschop. Dat was lange tijd ook het geval met de heer van de Buckhorst in de buurt van het dorp Zalk. De oudst bekende vermelding van een telg uit dit geslacht is die van Bernhard van Buckhorst in een bisschoppelijke oorkonde van 1093.

De positie van Buckhorst

Het domein van de heer van Buckhorst lag niet "over de IJssel" en aanvankelijk ook niet in Salland. Geografisch viel het onder het landschap van de Veluwe, dat in het begin van de 13de eeuw onder het gezag van de graaf van Gelre was gekomen. In politiek opzicht probeerde de kasteelheer een tijdlang tussen de beide landsheren door te laveren. Bij een door de graaf opgestookte ruzie werd in 1224 het kasteel van Diederik van Buckhorst door bisschop Otto van der Lippe veroverd en 'met toren en al' in brand gestoken. Er volgde een verzoening en een vernieuwing van de eed van trouw. Drie jaar later streden de heer van Buckhorst en zijn zoon zij aan zij met Otto tegen de Drenten; beiden sneuvelden samen met hun heer in de bloedige slag bij Ane (1227). Als bevestiging van de oude band hebben de erven Buck-

De zuidzijde van het gebouw in de 19e eeuw. Gemeente Archief Kampen.

horst direct na dit debacle hun vrije positie opgegeven voor een positie als onvrije dienstlieden (zogenaamde ministerialen) van de nieuwe bisschop.

De opkomst van Kampen

In hetzelfde jaar 1227 wordt Kampen voor het eerst in de bronnen genoemd. Bij een kwestie over de visserij op de IJssel staat nadrukkelijk vermeld, dat dit gedeelte van de rivier niet in Salland ligt. Kampen moet toen al een handelsplaats van enige betekenis zijn geweest, maar een officiële stadsrechtverlening is niet overgeleverd. Het ligt voor de hand dat de heer van Buckhorst daarin een rol heeft gespeeld, en dat de stad als vrijhaven binnen het territorium van deze vrije heer tot stand is gekomen. Pas tegen het einde van de 13de eeuw ging men het gehele gebied langs de IJssel, van het grensriviertje de Hunnepe bij Deventer tot de monding in de Zuiderzee, als één geheel beschouwen, het kwartier of drostambt (district) van Salland. De bijzondere relatie tussen Buckhorst en Kampen bestond overigens nog in de 18de eeuw, toen de heren een speciale status als burger van Kampen genoten.

Het recht om stad te zijn

Bij de overgang naar het bisschoppelijk gezag zullen de vrijheden van de stad Kampen op een of andere wijze zijn gegarandeerd. Net als bij de andere steden was er sprake van een verbond tussen de burgers en de landsheer. In ruil

Tot zijn overlijden in 1830 woonde Berend Hendrik Bentinck tot Buckhorst op het kasteel. Met Willem V was hij naar Engeland uitgeweken. In 1813 werd hij door de koning benoemd tot Commissaris Generaal van Oorlog (soort minister). In 1814 werd hij benoemd tot de eerste Gouverneur van Overijssel (Commissaris van de Koning). Afb. Rijksbureau voor Documentatie.

voor politieke, militaire en financiële steun aan de bisschop verklaarde deze de rechten en vrijheden van de stad te zullen respecteren. Iedere nieuwe landsheer diende die overeenkomst officieel te bevestigen. Voor een gesloten stadspoort moest hij dat onder ede verklaren, waarna hem de sleutel van de stad werd overhandigd, de poort werd geopend en de bisschop in een 'blijde incomste' met groot ceremonieel in de stad werd onthaald. Deze traditie is gevolgd tot 1528, toen keizer Karel V de taken als landsheer weer in eigen hand terugnam.

Hoe het verder ging

Intussen had Kampen samen met Deventer en Zwolle de feitelijke macht in het gewest in handen gekregen. Met de landadel vormden zij Steden en Ridderschap, oftewel de Staten van Overijssel, die zich in 1579 aansloten bij de Unie van Utrecht. Aan de toen gevormde Republiek der Verenigde Nederlanden kwam in het jaar 1795 een einde; de stedelijke en gewestelijke autonomie werden ingeruild voor de nieuwe eenheidsstaat. Het kasteel Buckhorst wist zijn bestaan nog een tijdlang te rekken, maar in 1840 werd het tenslotte voor afbraak verkocht.

Frits David Zeiler

Bronnen

Gevers, A.J. en A.J. Mensema, *De havezaten van Salland en hun bewoners* (Alphen aan den Rijn 1983), 400-413.

Slicher van Bath, B.H. red., *Geschiedenis van Overijssel* (Deventer 1970; 2de druk Zwolle 1979).

Zeiler, F.D. red., *De bisschop van Utrecht* (Zwolle 1999).